

PRIMORSKI GOSPODAR

List za povspesevanje kmetijstva v slovenskem Primorju.

Ureduje *Dominko Viljem*, ravnatelj slovenske kmetijske šole v Gorici v p.

Izdaja „*Goriško kmetijsko društvo*“.

Štev. 7.

Gorici, dne 15. aprila 1913.

Tečaj IX.

Obseg: 1. O pridelovanju marelic; 2. Akacija njena vzgoja in raba; 3. Prva pomoč pri nenadnih boleznih in nezgodah pri živini (Nadaljevanje.) 4. Spomenica c. kr. poljedelskega ministerstva o kmetijskem združenstvu (Nadaljevanje); 5. Gospodarske drobtinice; 6. Poročila; 7. Društvene vesti.

O pridelovanju marelic.

Marelice je prištevati na vsak način najdražjemu v naših krajih pridelavanemu sadju. Osobito drage so vsako leto prav debele marelice, katerim pravijo »a r m e l i n i a«. Da se pa marelice drago plačujejo, ne tiči vzrok v tem, ker bi se morda v presnem stanu použile, ampak v njihovi tehnični uporabi. V vseh tvornicah, v katerih se izdelujejo sladke konzerve, podela se čuda veliko marelic v ukuhane marelice. Približno toliko in morda še celo več marelic se podela v takozvani marelični mozeg, tudi marelična marmalada ali marelični zolzen imenovan. Ni je pa tudi, in sicer osobito v severnih krajih, kjer marelice dobro ne uspevajo, boljše gospojske kuhinje, v kateri bi se ne napravilo gotovo vsako leto precejšnje število steklenic ukuhanih marelic, ter istotako večjo ali manjšo množino mareličnega mozga. Pa ne samo povpraševanje in uporaba tega sadu je vzrok njegovi vsako leto razmeroma zelo visoki ceni, marveč tudi to, da se pridelujejo marelice malokje v veliki, izdatni meri. Za njeno uspevanje na prostem potreba je namreč milega, vinorodnega podnebja. Sicer se dajo pridelovati marelice tudi v nevinorodnih krajih, toda le na obstenskih brajdah ali špalirjih, kar jim pa provzroči zelo visoko ceno. Meni je znana le edina izjema v tem obziru in sicer ta, da pridelujejo celo še v Galiciji namreč v tako zvanih Zaleščikih jako mnogo in obenem finih marelic, katere izvažajo večinoma na Rusko. Sicer slove glede pridelovanja marelic v večji množini in odlični finosti v Avstro-

Ogerski naslednji kraji: kranjski del vipavske doline, osobito pa občine Slap, Manče, Lože, Goče, Planina, Vipava, Vrhpolje in Budavje. Nadalje dolina Wachau z občinami Krems, Deutschwagram, Langenlois itd. na Niže Avstrijskem ter Kečkemet in Požun (Pressburg) na Ogerskem. Goriško oziroma primorska vipavska dolina zaostaja glede pridelovanja marelic znatno za kranjsko vip. dolino, dasiravno ima zelo ugodno podnebje za pridelovanje tega sadu. Občine Rihenberg, Dornberg, Prvačina, Gradišče itd. spravijo v primeri s prejnavedenimi kranjskimi občinami malo marelic na sadni trg. To velja približno ali morda še celo v večji meri tudi glede ostalih slovenskih goriških vinorodnih krajev neizvzemši niti Brd in kanalske doline. Ako se vpraša, zakaj pa to, sledi navadno ta odgovor: »Ja pri nas marelice ne uspevajo, pretišinsko podnebje imamo, marelica pa zahteva vetro no podnebje — burjo«. Uverjen sem dodobrega, da bo dal ta odgovor marsikateremu čitatelju povod k smehu, ali nekoliko ali boljše rečeno, kolikor toliko resnice tiči vendar le v njem. Resnično je namreč, da ga ni med vsemi našimi domačimi, toraj pri nas kultiviranimi sadnimi plemeni, nobenega plemena razven marelice, katero bi hud veter, burjo, tako dobro prenašalo. Tudi njeno drevo, kar se krone tiče, je tako ustvarjeno, da bi mu burja bogve kako škodovati zamogla. Veje so namreč že skoraj izredno narazen stoječe, ter malo razraščene ali košate, bolj kratke in trdne, tako da jih burja ni v stanu nikakor močno majati oziroma sadu z njih otresti. Sicer pa je tudi sad k vejicam tako pritrjen, da ga burja pri najbolji volji otresti oziroma poškodovati ne more. Sad ima namreč kratek in debel pecelj, a vrhutega objema mladiko, na kateri čepi, z dveh strani tako, da tiči mladika ali vejica v nekakem žlebičku sadu. In ravno ta sadov žlebček, kateri od dveh strani mladiko tesno obdaja, ne dopusti, da bi še tako silna burja sad z drevja otresla ali drugačno poškodovala.

Sicer še nekaj moram navesti, kar naravnost takorekoč dokazuje, da mora vendar le nekaj na tem biti, da vpliva silni veter, burja kolikor toliko na rodovitnost marelic, oziroma da pospešuje oploditev cvetja. Istina je namreč, da marelice, katere rasto v kranjski vipavski dolini na burji, razmeroma boljši obrode kakor one v zavetju rastoče. Da je temu res tako, imel sem sam mnogo prilike in sicer opazoval sem namreč na Slapu

skozi 13 let marelično drevje. Slapenci pridelujejo gotovo največ marelic izmed vseh drugih v vipavski dolini. Marelično drevje imajo pa večinoma vsajeno v burji izpostavljenih legah. Neki kmet pa je imel v svojem vinogradu, ležečem v prav zavetni dolinici, prav za prav v zavetnem jarku, par prav lepih, jako razvitih, toraj velikih mareličnih dreves zasajenih. To drevje sem opazoval vsako leto, ob cvetenju in ob času sadu, ker je rastlo v bližini vinograda tedajšne deželne vinarske in sadjarske šole. O cvetenju je bilo to drevje vsako leto krasno belo, kakor s snegom posuto, ob času pobiranja sadu pa vsako leto skoraj prazno. Tudi ko je bila za marelice okoli Slapa prav dobra letina, pravili so si Slapenci: »Ježove marelice nad grajščinskem Bričovcem so pa vendarle skoraj prazne.« V kakj zvezi naj bi bila rodovitnost marelic z vetrom, burjo, namignjeno je bilo že v tem članku in sicer na onem mestu, kjer je bilo rečeno, da burja oploditev cvetja pospešuje. Marelica cveta namreč jako zgodaj, koj za mandeljnom, in ako je takrat mirno, tiho vreme in oblačno, ne morejo zletati poglavitne oplodilke našega sadnega drevja — čebele. To že clo ne, ako se v dotičnem kraju čebele ne rede, divjih čebel pa tudi ni. Da ima veter, — ako tudi ni to burja — na oploditev marelic prav gotovo ugoden vpliv, spričuje tudi dejstvo, o katerem sem se na lastne oči prepričal na Ogerskem, namreč v Kečkemetu in Požunu. Oba ta kraja sta istinito jako vetrovna. Kako je v tem oziru v Wachau — dolini na Niže Avstrijskem — in v Zaleščikih v Galiciji, mi ni znano, na vsak način pa se da sklepati, da mora tam, ako ni podnebje jako vetrovno, v obilni meri gojena čebeloreja tista biti, katera pospešuje oplojenje marelic in tako njihovo plodnosno gojitev gospodarsko opravičuje. Kar je toraj tam mogoče, mogoče bi moralo biti na vsak način tudi pri nas na Goriškem v zavetnih krajih, kjer burje nimajo.

Treba bi bilo toraj napraviti v tem oziru poskuse, ne pa kar tako zanemarjati pridelovanja dragocenih marelic in sicer celo tako, da se v gotovih krajih, kjer se sicer drugega sadja obilno prideluje, marelic skoro ne pozna.

O pravilnem pridelovanju marelic sledil bo svoječasno v tem časopisu en članek.

R. Dolénc.

Akacija, njena vzgoja in raba.

Pod tem naslovom piše Janko Urbas, c. kr. gozdni komisar v »Kmetovalcu« to-le:

Prvotna domovina akacije je Severna Amerika. Začetkom 17. stoletja se je prenesla na Francosko, odkoder se je razširila čez vso Evropo. Na Kranjskem se je začela v večjem obsegu vzgojevati zadnja desetletja in sicer posebno po krajih s toplim podnebjem, kjer rodi trta in uspeva pravi kostanj, dočim po krajih s hladnim podnebjem akacija nima redne rasti.

Glede tal akacija ni izbirčna. Peščenata zemlja ji pa v splošnem bolj ugaja kakor težka mastna ilovica. Celó v zelo peščení zemlji in prostem pesku prav dobro raste. Tako n. pr. na južnem Ogerskem sade na jako obširnih, krog mesta Szabadaka razprostirajočih se glinastih tleh akacijo že od nekdanj, ki tu izvrstno uspeva. Akacija ima namreč močno razvito koreninsko omrežje z globoko srčno korenino in dobiva po majhnih bunkicah na nitkastih koreninicah za preobrazbo potrebni dušik deloma naravnost iz zraka. Posebno bujno rast pa kaže v globoki, sveži, nekoliko peščenati, toraj rahli ilovnati ali pa v peščenati, s prstenino pomešani zemlji. Na mokrih, mrzlih tleh ali v severnih, vetru izpostavljenih legah pa ne uspeva. Tukaj je akacija grmičaste rasti in se začne v vrhu sušiti, kakor hitro dosežejo korenine stalno mokrotne talne plasti.

Zelo občutljiva je akacija proti obsenčevanju. Obsenčene akacije zaostajajo v rasti ali se pa pri trajnem obsenčevanju popolnoma uduše. Nasprotno pa akacija le malo obsenčuje tla. Če je torej v visokorastlem gozdu akacija primešana drugovrstnemu, obsenčujočemu drevju, kakor bukvi, smreki, hoji ali pa tudi hrastu, javorju itd., in jo hočemo v gozdu ohraniti, moramo paziti na to, da je vedno višje od primešanih dreves, da torej v vrhu ni obsenčena.

Akaciji škoduje mraz, ki zmanjšuje prirastek na lesu. Zato lege, kjer se ponavljajo pozni spomladni mrazovi, za akacijo niso ugodne. Prvih deset let lahko napravi veliko škode deževen sneg, ivje in žled s tem, da polomi veje in vrhovje. Suša pa akaciji ne provzroča posebne škode. Med škodljivci omenimo gozdne in poljske miši in zajca, ki posebno v zimskem času rad ogloda lub. Tudi pašna živina naj se ne spušča v akacijeve gozde, da ne obžre listja.

Akacija poganja jako močno in trajno iz štora, še bolj pa iz korenin. Kjer se je vkoreninila, so za vedno prihranjeni nadaljni stroški za pogozdovanje. Prvih 10 do 15 let posebno hitro raste in prekaša v tej dobi tozadevno vsa naša domača visokodebelna gozdna drevesa.

Vsled navedenih lastnosti se akacija z uspehom sadi po pustih, zapuščenih vinogradih, nasipih, v strmih legah in v peščenem in peščnatem svetu. Tukaj ne vrže samo povoljnih prirastkov na lesu, temveč obvaruje tudi tla pred popolnim opešanjem, nerazdružljivo zveže s svojim močno razvitim koreninskim omrežjem površne talne plasti in jih tako varuje rušenja, odplavljanja ali pa odnašanja po močnih vetrovih.

Akacijev deblo kaže močno jedro in le malo beline. Dočim je slednja slabe kakovosti, da prvo trd, čvrst, precej prožen les, ki se malo usuši in se kosa glede trpežnosti z vsemi našimi listovci, celo s hrastovino. Njegova porabnost je najraznovrstnejša. Rabi se kot stavbinski les pri vodnih, jamskih in hišnih stavbah, za kolarske in strugarske izdelke, za razna domača orodja, kakor držaje, zobe pri grabljah itd. Akacijeva drva dajejo močan, živahen ogenj, mnogo gorkote, malo dima in gore tudi sveže prav rada. Vsa navedena porabnost pa je pri nas še malo znana. Največ se akacijev les rabi za trtno kolje in za hmeljevke. Rabi se okroglo in kalano ali razklano. Pri sušenju se posebno kalano kolje rado skrivi. To se prepreči, če se na ognju pari na naslednji način. Kolje se zvezano v butare po 25 kolov zloži na 1.20 do 1.50 m visoko ogrodje iz količev in se pod njim napravi ogenj. Parjenje traja okrog $\frac{1}{4}$ ure. Med tem je treba butare obračati. Potem se butare zložijo na zračnem mestu navskrižem ter se puste tako okrog 2—3 tedne.

Večinoma se akacija vzgaja v nizkem gozdu. Tak gozd se vzgoji iz sadik, redkeje iz semena. Slednji način ni priporočljiv, ker je posebno v neugodnih razmerah uspeh dvomljiv. Sadike se vzamejo 1- ali 2 letne. Če so enoletne sadike krepko razvite, so za nasad pripravnejše, ker pospešijo delo in s tem zmanjšajo stroške sajenja. Sadi se 1.5 do 2 m sadika od sadike, v slabi zemlji in neugodni legi gosteje, v dobri redkeje. Zgoščava se pa po prvih posekih tak gozd sam po koreninskih poganjkih. Sadike se pri zelo neugodnih razmerah prihodnjo pomlad, ko so se dobro okoreninile, sicer pa koj po sajenju, nizko pri tleh in

gladko prerežejo, ker se tako pospeši rast. Dobro razviti in pravilno oskrbovani štori poženejo v ugodnih razmerah v prvem letu po obrezovanju do 3 m in čez dolge poganjke. Vsled te bujne rasti in krepkega koreninskega omrežja je tudi umevno, da primešana drevesa, ki obsenčenje slabo prenašajo, kakor topol, breza, jesen, javor, iz teh nasadov izginejo, kakor hitro se je akacija po koreninskih poganjkih popolnoma zgostila. Primešavanje močno obsenčujočih dreves, posebno igličastih, pa v nizkem gozdu ni dopustno, ker bi se s tem oškodovala redna rast akacije, zmanjšala številnost poganjkov in prikrajšal prirastek na lesu.

V nizkem gozdu se akacija seka vsakih 5 do 30 let. V akacijevih kolosekih vsakih 5 do 10 let za dobavo okroglega kolja in vsakih 10 do 15 let za dobavo kalanega kolja. Daljše sečnje so običajne tam, kjer se hoče razen kolja vzgojiti tudi les za razno drugo rabo. V tem slučaju porezujejo v mešanih gozdih v krajih, kjer je gozdoreja razvita, akacijam v gotovih letih nepotrebne veje, da zrastejo lepa debla. Tudi je treba take gozde ob času preredčiti ter odstraniti nove, preobilne poganjke, ki ženo iz korenin. Glede sekanja veljajo ista pravila kakor pri sekanju kostanjevih nizkih gozdov (glej »Kmetovalca«, letnik 1912., št. 16).

Manj običajna je vzgoja akacije v visokem gozdu. Vsled izborne kakovosti in vsestranske porabnosti akacijevega lesa bodi tudi o tem načinu vzgoje nekoliko omenjeno. Povoljen prirastek na lesu bo vrgel tak akacijev visoki gozd, ki ima ugodno lego, globoko, rahlo in rodovitno zemljo. Akacija ima redkovejno vrhovje, malo obsenčuje tla in daje tudi malo listne stelje, zato ne more gozdnih tal popolnoma varovati pred neugodnimi vremenskimi vplivi, in to tem manj, čim neugodnejšo lego imajo in čim slabša so. Iz tega vzroka je tudi pri visokem gozdu priporočljivo mešanje z drugovrstnim, tlam prikladnim drevjem, kakor s hrastom, javorjem, brestom, lipo, topolo in v slabi zemlji tudi z borom, črnim, belim in ameriškim. Meša se pa v večjih in manjših skupinah, kakor so ravno tla temu ali onemu drevesu bolj prikladna. Takšni z raznovrstnim, tlam prikladnim drevjem v skupinah mešani akacijevi gozdi ohranijo neizpremenjeno rodovitnost tal, dajo lepo razvita debla in so za kmetske posestnike tudi vsled raznovrstnega vraslega lesa bolj

priporočljivi. Primešano drevje se prav dobro razvija, ker akacija goji bakterije, podelujoče dušik, ki ga rabi rastlinstvo. V visokem sklenjenem gozdu zraste akacija pri nas do 25 m, v prej omenjenih gozdih na južnem Ogerskem imajo 32 letni akacijevi gozdi, vzrasli na pesku, višino 23 m ter dajo 242 m³ lesa na hektar (brez vejevja). Poseka se pri nas navadno v 50 letni starosti, ker od te dobe naprej letni prirastek lesa močno pada in se tudi kakovost lesa pri nadaljni rasti ne zboljša. V tej dobi da tak gozd na ha okrog 430 m³ lesa.

Prva pomoč pri nenadnih boleznih in nezgodah pri žilvni.

(Nadaljevanje.)

Bolezni vimena.

K najbolj razširjenim boleznim, katerim so podvržene molzne krave in med njimi skoro zmiraj najboljše molznice, spadajo bolezni vimena. Gospodarska škoda, ki jo mora vsled tega trpeti gospodar s tem, da se bodisi namolze manj mleka, bodisi da mleko docela premine, je jako velika. Razventega pa se mora kmetovalec še bati, da se prenesejo kali teh boleznih na človeka, ki zauživa mleko bolne krave.

Po tem, v katerem delu vimena se bolezen nahaja in v kakšni meri, razločujemo manj nevarno, lahko vnetje vimena, ki se pokaže kot površna oteklina in pa nevarno, pravo notranje vnetje vimena.

Prva tu omenjena bolezen je po največ normalna prikazen in je pravzaprav niti ne moremo nazivati z besedico: vnetje.

Svoj sedež ima v koži in staničevju spodnje kože ter obstoja v oteklini, katera se navadno razprostira precej enakomerno po celem vimenu in se tuintam razteza še čez njega, po trebuhu dol do skočnega člena in med zadnjima nogama gor do sramnice. Oteklina, čeravno napeta, je mehka kakor testo, in se nekoliko časa poznajo tudi odtiski prstov, če primemo za vime. Oteklina menjava na vimenu, pomika se semtertje, kakor pač krava stoji; zlasti je vsled ležanja stisnjena polovica vimena

manjša. Živinče se splošno ne čuti bolno, krava molze mogoče le komaj vidno manj kakor navadno in tudi mleko je neizpremenjeno. Oteklina, katero povzroča vsled brejosti skvarjen krvni obtok, se pojavi pred otelitvijo (vimmnjanjem). Živinorejci vidijo to v največ slučajih prav radi, zlasti pa pri brejih telicah, češ to živinče bo prav izvrstna molznica.

Zdravljenje je navadno odveč. Po storitvi mine ta oteklina sčasoma sama. Da se pa zabrani prehod k resnični bolezni, priporočam masažo, gladenje in drgnjenje vimena, pazi naj se tudi na to, da bo vime suho, snažno in toplo. Da se zmanjša prevelika napetost vimena, ki provzroča živinčetu bolečine, ko se vleguje in vstaja, naj se ga namaže s čistim oljem, neosoljenim surovim maslom ali maščobo.

Prva huda bolezen pa je v primeri z ravno prvo opisano notranje vnetje vimena, ki ima svoj sedež v notranjosti vimena, v žlezem staničju. Izprva se nahaja samo katar v žlezni koži, po kateri prihaja mleko, in pa v mlečni cisterni (izbirališču mleka) vimena, pozneje pa se vname staničje, ki spaja žlezne zaplatice (Drüsenläppchen) in spremeni se tudi izloček sluzic.

Najnovejša znanost uči, da so vzrok tej bolezni gotove bakterije, ki dospejo v zbirališča mleka v vimenu. Prav lahko se zlasti zanese ta bolezen v stajo z okuženim hlevskim tlakom, z gnilimi iztrebljaji (posteljico), s plesnivim, napol gnilim nastiljem in z molzenjem z nesnažnimi rokami. Povod za to bolezen pa da prehlad vsled prepriha, nagla sprememba temperatura, umivanje z mrzlo vodo in polegavanje na mrzlih tleh, kakor tudi prepolno izmolzenje.

Navadno se bolezen loti le jedne (ponajveč zadnje), poredkoma dveh četrtin vimena. Pojavi se pogostoma kar naenkrat, čez noč, brez posebnih prejšnjih znakov. Vneti del vimena je izprva le malo otekel, toda trd. Ako primeš dotični sesek v roko, molznico to zaboli, živinče se ti takoj umakne, brčne proti tvoji roki in hrbet skrivi. Oteklina pozneje naraste, včasih je nekako grbasta in govedo šepa z ono nogo, v katere bližini se nahaja oboleli sesek.

Splošno se čuti živinče bolno, ne žre več rado ali celo nekaj časa sploh nič. Krava je dobilo vročico. Najvažnejšo spremembo kaže — kakor že omenjeno — mleko. To je sedaj jako rumeno, sedaj bolj višnjevo in pšenasto, potem zopet rudečkasto,

ker mu je primešana kri. Pozneje je mleko gnilo, smrdeče, pa tudi manj se ga namolze. Tudi iz zdravih seskov priteče po stopinji vročice manj mleka.

Fotek bolezní je navadno dolgotrajen, kajti le malokdaj se otok porazdeli, temveč napravijo se tvorí, ki se na zunaj odprejo, ali pa se napravijo zgoščaji, zarastki seskovih luknjic in mlečnih vozalov. Prva pomoč obstoji v večkratnem in temeljitim izmolzenju, ki naj se pa izvrši le jako rahlo in previdno, ker trpi dojница na precejšnih bolečinah. Napačno bi bilo, ako bi ne izmolzli trdih seskov. Z molzenjem vzbudimo seske, žlezina snov se zopet lahko pomnoži in zarastki izginejo. Pri novem oteletenju se dostikrat zopet prikaže mleko v že oglušenem sesku. Toraj trdo postalo četrť vimena marljivo izmolzujte in masirajte!

Nadalje priporočam v to svrho, da se zmanjša izločevanje mleka za nekaj dni, da se daje živinčetu manj klaje, pač pa rahlih dristil kakor glauberjeve soli, grenke soli ($\frac{1}{4}$ do $\frac{1}{2}$ kg raztopljene v vodi). Kaj prida je kaštrovo mazilo, ker olajšuje bolečine in porazdeli. Dobro učinkuje tudi mešanica škroba (štirke), glicerina in vode v razmerju 4:20:2, kateri se doda nekoliko zobnikovega (Hyoscyamus, Bilsenkraut) olja. Nadalje je koristna tudi soparica. V to svrho podvežemo vime z rjuho, tako da se njeni konci na hrbtu zvežejo. Prostor med vimenom in rjuho se napolni s toplim senenim drobirjem (sterinjem, plevami), kar se naj obnovi, ko se ohladi.*

To bolezen najlaže preprečimo, če vime zmiraj lepo snažimo, če ima dekla pri molzenju snažne roke in če seske vsikdar čisto pomolzemo.

Z dobrim zračenjem in večkratnim razkuževanjem hlevov pokončamo nebroj provzročiteljev bolezní in krave ne bodo obolele na vimenih, kajti te bolezní se pojavijo najprej v takih hlevih, v katerih ni nobene snage, ki se slabo zračijo in kadar

* Dular priporoča še to-le: Na vime se pričvrsti toplo, kuhano laneno seme, ki se vselej zopet obnovi, ko se začne hladiti. Mesto tega izmiva se vime z gorko ječmenovo ali popelno vodo; po vsakem izmivanju se mora vime osušiti s cunjó, da se ne prehladi. Dobra in koristna je tudi soparica, ki vleče na vime. V to svrho se denejo v škaš sempir, različne rože in polije se vse skupaj z vrelo vodo, postavi pod vime ter pokrije kravo z odejo, ki naj sega na obeh straneh skoraj do tal. Na vsak način je umestno podvezati oteklo vime z rjuho, a med rjuho in vime djati predivo. Ko začne teči iz vimena zopet pravo mleko, ustavi naj se z zdravili ter vime samo še mečka, pritiska in gladi (masira).

se živini slabo streže. V redno prezračenih hlevih so vimena navajena na svež zrak in ne zbolijo, četudi so vsled svežega zraka mrzla pri vsakem še tako neznatnem prepihu.

Izvanredno nevarna bolezen je tuberkuloza na vimenu. Ker pa bomo govorili o nji pozneje obširno, hočem tukaj navesti le nekaj znakov te bolezni. Spozna se na tem, da oteče ali se strdi jedna ali pa celo več četrtno vimena (navadno zadnja četrtno). Četrtno so takoj izprva nejednakomerne, ker so posamezni deli, zlasti pogostoma zadnji del vimena, trdi, robati, lesnati, vozlasti. Otekline niso bolešne, ne bolj tople in postanejo sčasoma na površju grbaste. Na zgornjem delu vimena ležeče mezo govne železe so povečane in otipljejo se kakor kakšni vozli. V splošnem se živina izprva ne čuti bolna. Vkljub oteklini je mleko lahko cele tedne, da celo mesece navidezno zdravo. Toda tako mleko vsebuje neizmerno množico tuberkelnih glivic in žalibog zauživajo takšno mleko ljudje brez pomisleka. Šele, ko je bolezen zelo napredovala, postane mleko vodeno, rumenkasto, vlečljivo — sluznasto. Tukaj bi pač morala biti previdna gospodinja, kajti zauživanje takega surovega mleka je nevarno za ljudi in živali. Takšne krave, pri katerih se ugotovi tu opisana bolezen, ki je navadno znak že hude pljučne jetike, se mora takoj zaklati. (Sledi še.)

Spomenica c. kr. poljedelskega ministerstva o kmetljskem zadružništvu.

(Nadaljevanje.)

Uvaževati pa je treba razun vsega navedenega še nekaj drugega. Na eni strani država sploh ni poklicana — in to je poljedelsko ministerstvo ves čas svoje pospeševalne akcije povdarjalo — s subvencijami prispevati za zadruge znaten del potrebnega ustanovnega in obratnega kapitala, na drugi strani pa tudi krediti, ki so za ustanovitev kake produktivne zadruge na razpolago, nikakor ne morejo zadostovati za investicijo in poslovanje. Nadalje pa se mora tudi zahtevati, da se postavi kmetijsko zadružništvo, ki je že dalj časa prejemale pomoč od države, sčasoma na lastne noge in ne zahteva vedno žrtev od države. Tudi dežele gmotno niso v stanu nuditi zadrugam vedno višje podpore. Konečno je treba pomisliti, da tvori ustanav-

ljanje mnogih produktivnih zadrug, katerim sredstva manjkajo in so toraj navezane v prvi vrsti na kredit, veliko nevarnost za tiste zadružne zveze, pri katerih so te zadruge včlanjene. Od zveze ne zahtevajo le obratnega, temveč tudi investicijski kredit, kar je opasno, kajti s tem gre v izgubo likvidnost vseh tistih sredstev, ki so jih zveze prejele od svojih posojilnic kot blagajnične preostanke. Zveze se iz razumljivih vzrokov mnogokrat težko odločijo take kreditne prošnje odbiti, tudi če ustanovitve nove zadruga niso provzročile, morebiti za isto niti vedele niso in bi mogoče tako ustanovitev najraje celo odsvetovale. Ker pa še nimamo osrednje organizacije, ki bi izvrševala denarno izravnavo med zvezami, primanjkuje slednjim za take kredite potrebnih obratnih sredstev, kar provzroča potrebne težkoče v dobah denarnega pomanjkanja.

Na podlagi vseh navedenih razlogov se za bodočnost toraj priporoča pred vsem že obstoječe produktivne zadruga v poslovanju in organizaciji izpopolniti in pri vseh bolnih pojavih delovati na ozdravljenje razmer. Kjer pa so razmere za nove ustanovitve ugodnejše n. pr. za mlekarske zadruga, bo treba nastopati z največjo previdnostjo. Posebno bo nadalje treba misliti na odplačevanje kreditov. To se dela n. pr. pri oljarskih zadrugah v Dalmaciji že prav uspešno. Pri teh sicer se cene finega in navadnega olja lahko razločujejo in se torej, dokler investicijski dolgovi niso poplačani, zadružnikom na pridelke lažje plačujejo nizki delni zneski vrednosti oziroma bodočega izkupička. Tudi pri drugih vnovčevalnih zadrugah se pri dobri volji tako postopanje lahko uvede.

Kar se tiče državnih podpor kot prispevkov k investicijskim stroškom prodajnih in produktivnih zadrug, bo poljedelsko ministerstvo v interesu kmetovalcev samih v bodoče za dovoljevanje takih prispevkov stavilo strožje pogoje, kakor doslej. Pred vsem se bodo — kar se je sicer v raznih odlokih že ponovno naznanilo — načeloma zavrnile prošnje vseh tistih zadrug, ki so želele subvencijo, ne da bi poljedelsko ministerstvo glede vprašanja potrebe, rentabilitetnega proračuna, načrtov, proračunov, nameravanega načina poslovanj in vočbe glede vseh pogojev za vspešno delovanje dobilo priliko zavzeti stališče poprej, predno se je v zadrugi že sklenilo nakupiti posestva, staviti draga posopja ter jih opremiti s stroji in raznim drugim in-

ventarjem. Ako se poljedelsko ministerstvo v tem štadiju v vseh teh točkah glede nameravane ustanovitve s primernimi dokazili pomiri, je vsekako še potrebno, da je z ustanovitvijo zadovoljna tudi dotična zadružna zveza, na katero se bo zadruga pozneje obrnila radi kredita. Tudi bo poljedelsko ministerstvo, kakor je to nekaterim deželnim vladam že z odlokom z dne 8. novembra 1910 št. 43885 javilo, zavračalo subvencijske prošnje mlinskih, pekarskih in drugih podobnih zadrug, ki imajo bolj značaj industrijalnih ali obrtnih podjetji, kakor vobče vseh takoimenovanih kmetijskih zadrug, ki so kapitalističnega značaja, ker si ustanavljajo velike tovarne za škrob, sladkor itd. in drage elektrarne in ki mnogokrat v prvi vrsti niti ne služijo kmetijskim koristim.

Glede drugih kmetijskih produktivnih in prodajnih zadrug, ki se utegnejo v bodočih letih ustanoviti in ki so z upoštevanjem zgoranjih izvajanj vložile subvencijske prošnje, poljedelsko ministerstvo ne bo le vseh ostalih pogojev za možnost prospevanja najstrožje presojalo, temveč bo stavilo tudi sledeče zahteve: Najmanj 50% investicijskih stroškov mora biti kritih z vplačanimi deleži, kar je treba z zanesljivimi dokazili potrditi in ne samo v prošnji navesti; dotična dežela mora zadrugi istotako dovoliti primeren prispevek; načrti in proračuni morajo biti od strokovnjakov potrjeni; stavbe in strojne opreme morajo biti priprosto in varčno urejene, da se zabranijo visoki investicijski stroški; sestavljen mora biti natančno rentabilitetni račun (račun donosnosti), kapitala in odplačilo investicijskega denarja v približno 15 letih; nadalje mora biti v pravilih z notarskim aktom določena obveznost članstva za najmanj 5 do 10 let; istotako morajo člani biti že po pravilih zavezani, da bodo vse pridelke, ki jih prodaja zadruga, oddajali isti; določeni morajo biti zadostni odpisi na poslopih, strojih in inventarju; za najnižo kvaliteto zadrugi oddanega blaga se sme pri izročitvi izplačati šele tedaj, če je zadruga v resnici dosegla dobiček; zbirati se morajo rezerve s prispevski iz čistega dobička in z majhnimi prodajnimi pristojbinami, ki se določijo na podlagi enotne mere ali teže pridelkov. Konečno bodo morale zadruge skrbeti, da bodo dotično podjetje v tehničnem in trgovskem oziru vodili teoritično in praktično izvežbani strokovnjaki in se bo to moralo poljedelskemu ministerstvu s primernimi poročili dokazati.

Poljedelsko ministerstvo bo zahtevalo od podpisanih zadrug revers ali izjavo, da bodo prejeto podporo vrnile, ako predpisanih pogojev v katerikoli točki ne bodo izpolnjevale ali ako bodo glede rednega poslovanja zanemarjale potrebno previdnost ali ako bodo nemara celo izplačale vloge, ko dobe subvencijo, kar se je že dogodilo pri nekaterih strojnih zadrugah in pri nekaterih planinskih mlekarskih podjetjih, ki so se le radi subvencije spremenile v zadruho. (Konec sledi.)

GOSPODARŠKE DROBTINICE.

Da se listje na breskvah skrtoviči, vzrok je temu neka glivica in sicer tako zvana »*Exoascus deformans*«. Tudi letos se že opazi v nekaterih krajih po breskvah mnogo mehurčastega, skrtovičenega in na spodnji strani kakor z belo moko posutega listja. Kdor hoče ozdraviti take bolne breskve, naj vse bolno listje previdno in skrbno odščipne ter sežge, zdravo listje naj pa dobro in večkrat poškropi s $\frac{1}{2}$ do 1 odstotno galično — apneno raztopino, toraj s takšno, kakršna se uporablja za škropljenje trt.

Kakšna umetna gnojila se imajo uporabiti za krmsko peso. Na vsak ha površine naj se vzame po 300 kg superfosfata, 250 kg 40% kalijeve soli in kakih 200 kg čilskega solitra. Superfosfat in kalijeva sol naj se raztrosita preg oranjem in potem podorjeta, čilski solitar naj se pa raztroši in sicer polovica o sajenju pese, ostali del pa o pletvi.

Kaj je to fihtenin ali prav za prav »Fichtenim agra« zvano. Fihtenin je sredstvo, katero se uporablja za pokončevanje ušic, bolhačev in rastlinskih stenic. Uporabiti se mora to sredstvo takoj, ko se je prikazal kak prejnavedeni mrčes. Poškropi naj se drevje, grmičje, in druge rastline s fihteninovo raztopino in sicer s pomočjo trtne škropilnice ali pa naj se namažejo napadeni drveni rastlinski deli s pomočjo v raztopino pomočenega čopiča. Škropilec naj pazi, da zadene raztopina vsakega škodljivca naravnost in poškrope naj se vsi napadeni rastlinski deli.

Za pokončevanje se rabi 1% raztopina. Takšna raztopina se dobi, ako se dene 1 kg fihtenina v 10 l gorke vode in meša nato s palico tako dolgo, dokler se fihtenin popolnoma raztopi; pri tem se pokaže na tekočini rujava pena. Tako dobljena raz-

topina se zlije v 90 l mrzle vode in še enkrat dobro premeša. Zoper krvavo in ščitasto uš se priporoča 2% raztopina.

Zoper gosenice malega velikega zimskega pedica ali zemljemerke, jabolčnega molja, prstemičarja, glogovega in kapusovega belina in dr. se priporoča uporaba 1% raztopine.

S fihteninom se sme škropiti šele potem, ko se je ohladil.

P O R O Č I L A.

Jadranska razstava na Dunaju. — Naše društvo se je obrnilo dne 26. marca t. l. do goriškega deželnega odbora s prošnjo, naj mu sporoči, ali se udeleži naša dežela korporativno Jadranske razstave«, ki se ima otvoriti v maju t. l. na Dunaju. Dne 1. aprila t. l. je prejelo društvo naslednji odgovor:

»Deželni odbor se je že od prvega začetka, ko se je sprožila misel o prireditvi »Jadranske razstave« na Dunaju, resno zanimal za to vprašanje, ker bi se z razstavo razširilo spoznavanje naših pridelkov in krasot naše dežele in bi se zajedno pospeševal tudi tujski promet.

Toda, v svrhu prireditve razstave se je ustanovil »garancijski zalog«, ki bi mu morala prispevati tudi naša dežela.

Iz informacij, ki jih je dobil deželni odbor, bi stala udeležba deželo 50.000 K in morda še več.

Ker pa deželni odbor ne razpolaga z rednimi zalogi v take namene, bi mogel dovoliti potrebna sredstva izključno deželni zbor. Deželna uprava je že od prvega začetka naglašala, da bi z največjo vnemo podpirala to vprašanje v deželnem zastopu, da bi se potem tudi naša dežela mogla udeležiti velevažne »Jadranske razstave«.

Deželni zbor je pa sedaj razpuščen*).

Tečaj za pridelovanja zelenjadi priredi kmetijska šola na Grmu dne 5., 6. in 7. maja t. l. z naslednjim vspeedom: V p o n d e l j e k, dne 5. maja od 2. do 4. ure popoldne: Važnost

*) To naj služi v pojasnilo vsem onim, ki povprašujejo pri društvu ali se udeleži goriška dežela te razstave ali ne, ter onim ki so prijaviili društvu, da nameravajo razstaviti kak kmetijski izdelek i. dr.

pridelovanja zelenjadi na kmetih in v okolici mest. Naprava in razdelitev vrta. Obdelovanje in gnojenje zemlje. Od 4. do 5. ure: Razkazovanje šolskega vrta. V t o r e k, dne 6. maja od 8. do 10. dopoldne: Naprava gorkih leh. Pridelovanje sadik in zgodnje zelenjadi v gorkih lehal in na prostem. Dobava potrebnega semena. Naročanje semena po cenikih. Kolobarjenje na vrtu in medsetve. Od 10. do 12. ure: Praktično razkazovanje na vrtu. Popoldne od 2. do 4. ure: Pridelovanje najvažnejše zelenjadi za prodajo in domačo rabo. Od 4. do 6. ure: Praktično razkazovanje. V s r e d o, dne 7. maja od 8. do 11. ure dopoldne: Pridelovanje najvažnejše zelenjadi (nadaljevanje). Od 10. do 12. ure: Ohranjevanje in ukuhanje zelenjadi za zimsko rabo. Popoldne od 2. do 5. ure: Ukuhanje zelenjadi v sadni kuhinji (praktično).

Oddaljenim in podpore potrebnim udeležencem iz Kranjske plača ravnateljstvo stroške za pot do Novegamesta in za prehrano po 1 K 50 v na dan. Podpore dobe le tisti, katerim se izrecno dovoli in ki za njo do 27. aprila po dopisnici prosijo. Ker se pripusti k tečaju le omejeno število udeležencev, se je zgledati za tečaj do 27. aprila. Vabimo naše gospodinje in kmetiška dekleta k obilni udeležbi!

Razstave za govejo živino. Goriški deželni odbor priredi letos govedorejske razstave z obdarovanjem v planinskem govedorejskem ozemlju poknežene grofovine goriško-gradiščanske (Politični okraj tolminski) in sicer:

- a) Razstavo v C e r k n e m, dne 18. aprila t. l., za občine sodnega okraja cerkljanskega;
- b) razstavo v T o l m i n u, dne 19. aprila t. l., za občine sodnega okraja tolminskega;
- c) razstavo v K o b a r i d u, dne 21. aprila t. l., za občine sodnega okraja kobaridskega in
- d) razstavo v B o v c u, dne 22. aprila t. l., za občine sodnega okraja bovškega.

Na te razstave se morejo prignati le g o v e d a b e l a n s k e p a s m e, ki so bila vržena v deželi v planinskem govedorejskem ozemlju, ali se nahajajo v istem najmanj tri mesece.

Društvene vesti.

»Goriško kmetijsko društvo« v Gorici. — Korenjski trg (Attemsova palača) ima v zalogi naslednje kmetijske potrebščine:

Amonjev sulfat z $20\frac{1}{2}\%$ dušca, posušen in semlet kv. po 38 K, kg pa po 40 vin.

Kalijevo sol 42 odstotno kvintal po 13 K 50 v;

Tomazovo žlindro znamke »Zvezda« in sicer zajamčeno 16% po 6 K, 17% kv po 6 K 38 in 18% kv po 6 K 76 v;

Čilski solitar s $15\frac{1}{16}$ odstotki dušca kvintal po 34 K, na drobno po kg po 36 v;

Modro galico najboljše kakovosti, angleško in sicer zajamčeno z 99 odstotki, v celih sodih po 67 v, na drobno po 68 v kg.

Žveplo doppio raffinato kg po 16 v. *)

Fichtenin agra, sredstvo zoper mrčes na rastlinah in živalih $\frac{1}{4}$ kg po 1 K;

Sezamove semlete tropine zajamčene s 50% beljakovin in tolšče, v vrečah po 75 kg po 19 K 50 v kg z vrečo vred. Množine pod 75 kg po 20 v kg;

Klajno apno in sicer präcipitat s poprečno 38% skupne fosforove kisline, od katere je citratno raztopne nad 90%, na deblo t. j. v vrečah po 50 kg po 24, na drobno pa po 28 v kg;

Pesino seme in sicer ono rdeče Mamouth kg po 1 K 95 v, rumene Eckendorfer pa po 2 K.

Seme lucerne kg po 2 K, seme štajerske detelje kg po 2 K 30, seme korenja kg po 4 K, seme mangolda kg po 4 K. V zalogi ima pa tudi raznovrstna vrtna semena.

Dendrin ali v vodi raztopni karbolinej za pokončevanje mrčesa in njegove zalege na sadnem drevju v zimskem času kg po 80 vin.

Razen prejnavedenega blaga ima vedno v zalogi pristne debele in drobne torobe, sol za živino, različna jeklena orala, slamoreznice itd.

Društveniki, bivajoči na Krasu, si omislijo lahko tu navedene kmetijske potrebščine po zgoraj navedenih cenah pri »Centralni podružnici za Kras« v Sežani.